

Forskning for en verdiskapende næringsmiddelindustri

Innledning

NTP Food for Life er svært glad for at den nye meldingen til Stortinget om landbruk og mat også har fokus på behovet for forskning og innovasjon for en konkurransedyktig norsk matproduksjon. NTP Food for Life, som er et samarbeid mellom ulike næringsmiddelbedrifter og bransjeorganisasjoner (NHO Mat og Drikke, NHO Mat og Bio og FHF), har som mål å styrke den forskningsbaserte kunnskapen i norsk næringsmiddelindustri og derigjennom styrke innovasjons- og konkurranseevnen i bransjen. I januar 2010 publiserte NTP Food for Life den strategiske forskningsagendaen¹ for næringsmiddelindustrien som pekte på viktige forskningsområder for mat- og drikkeindustrien i Norge i de kommende år. I dette innspillet til den nye meldingen til Stortinget om landbruk og mat vil vi fokusere på behovet for virkemidler for å stimulere til mer kunnskapsbasert innovasjon langs hele verdikjeden under målsettingen om styrket konkurransekraft.

Bakgrunn

Matindustrien viktig for et sammensatt næringsliv og bærekraftig landbruk

Norge er avhengig av et robust og kunnskapsbasert næringsliv som er bredt sammensatt. Mat- og drikkeindustrien i Norge står for en samlet produksjonsverdi på 170 mrd kroner eller 19% av samlet industriproduksjon. Dette inkluderer i overkant av 1400 bedrifter spredt over hele landet. Totalt er over 46000 personer ansatt i mat- og drikkeindustrien. Det eksporteres sjømat for 39 milliarder kroner. Velferdsstaten trenger et bredere grunnlag enn olje og gass. Her har matindustrien en viktig rolle.

Norsk matindustri har mulighet til å gå fra å være håndverksbasert til å bli mer kompetensdrevet, der matproduksjon utvikles i samspill mellom teknologi, råstoff, produkt og marked. Mills Vita-produkter er eksempel på innovasjoner som er vanskelig å kopiere og som baserer seg på Mills kjernekompetanse på fettsyrer.

FoU samarbeid og verdiskaping langs verdikjeden er viktig i utvikling og robust produksjon av unike etterspurte norske matprodukter. Salma og Odelia er eksempler på produkter som har bidratt til å skape merverdi både på primær og industriledet. Disse norske produktene med unike fortrinn er et resultat av tett samarbeid i verdikjeden, skreddersydde råvarer og kunnskapsbasert innovasjon og produksjon.

Internasjonal konkurranse

Den norske mat- og drikkeindustrien har fått økt internasjonal konkurranse i hjemmemarkedet. Fra 1995 til 2008 økte importen av mat og drikkevarer med over 200%. Dette har resultert til at hjemmemarkedsandelen har gått ned fra 90 til 85% i samme tidsrom². Fallet er ikke dramatisk, men trenden representerer en utvikling som ikke kan fortsette uten at man iverksetter bedre internasjonaliseringsstrategier for verdikjeden.

---

¹ Norsk strategisk forskningsagenda for matindustrien (2010) www.f4l.no

² Nordlund, A. (2010). Mat og industri. Status og utvikling i norsk matindustri

Kjedene og "food service" får økende makt over matens verdikjede. Det er en bekymring for at økning i kjedenes egne merkevarer resulterer i økt standardisering av vareutvalget og mindre valgfrihet for forbrukerne³. Matindustrien opplever press både på pris og fornyelse for å opprettholde antall hyllemeter.

En konkurransedyktig norsk matindustri må drive nyskaping og kostnadseffektivisering parallelt. Industrien må ligge foran i å tilby forbrukerne etterspurte, sunne, trygge, varierte, lønnsomme, etiske og miljøvennlige matvarer. Norske produkter med unike fortrinn er en markedsmulighet som krever gode råvarer og tett samarbeid i verdikjeden, og muliggjør verdiskaping både i primær og industriledet.

For å få til dette må industrien sikres tilgang på nødvendig forskningsbasert kunnskap, ny teknologi og høyt kvalifisert personell med markeds-, råstoff og prosesskunnskap. Forskning og innovasjon er en av de viktigste kildene til langsiktig vekst, og blir stadig viktigere for mat- og drikkekjeden for å oppnå økt nasjonal verdiskaping på en arena som blir mer internasjonal og krevende. Den næringsrettete forskningen og innovasjonen må derfor stimuleres. Forskningsmeldingen understreker dette.

Norsk matindustri kan bidra til å løse viktige samfunnsutfordringer

Den norske mat- og drikkeindustrien har en viktig rolle i å bedre tilgjengelighet av sunne matvarer som er en av fem hovedstrategier for å nå målet i "Handlingsplan for et bedre kosthold i befolkningen (2007-2011).

Kunnskapsbasert produktutvikling der helse og smak står i sentrum vil bidra til å forsterke den positive utviklingen i kostholdet og redusere samfunnets utgifter til behandling av alvorlige kostholdsrelaterte sykdommer, samtidig som norsk næringsmiddelindustris konkurransekraft styrkes.

For å lykkes med dette kreves tverrfaglig forskningssamarbeid mellom ulike fagdisipliner (forbruker, matfaglig, ernæring, helse og idrettsfaglig), og en større nasjonal satsing.

Norsk næringsmiddelindustri har også en viktig rolle i å bidra til en trygg, ressurseffektiv og ansvarlig matproduksjon. En viktig forutsetning for at næringsmiddelindustrien skal produsere ansvarlig, god og trygg mat er tilgang på gode og holdbare råvarer. Derfor er det nødvendig med koordinert forskningsinnsats i hele verdikjeden fra primærledet til forbruker.

Innspill til meldingsarbeidet

Økt innovasjonspress

Norsk mat og drikkeindustri møter et økende innovasjons- og kostnadspress som følge av nye kundekrav og flere internasjonale aktører. I tillegg har handelen styrket konkurransen gjennom etablering av egne merkevarer. En dansk undersøkelse viser at handelen er mer innovative enn næringsmiddelprodusentene⁴

Økt innovasjonstakt og innovasjoner som skaper unike fortrinn er både en utfordring og mulighet. Suksessfulle innovasjoner krever et tett samspill mellom forskjellige personer og kompetanser innad i

---

³ CIAA (2010)- Data & trends of the European Food and Drink Industry 2009

⁴ R&D Associates for Vitus Berring, 2008

bedriften. De mest innovative bedriftene åpner interne innovasjonsprosesser for egne kunder, leverandører og forskningspartnere, og opplever synergieffekter og nye løsninger på gjeldende utfordringer³

Kunnskap om forbrukere og marked er avgjørende for at norsk mat- og drikkeindustri skal styrke sin innovasjons- og konkurranseevne. I tillegg må bedriftene utvikle og produsere produkter som er vanskelig å kopiere gjennom å bygge mer kunnskap inn i produktene.

Skal bedriftene lykkes med kunnskapsbasert innovasjon og verdiskaping kreves en strategisk satsing på både langsiktig forskning og innovasjon og forutsetter en tett integrasjon mellom bedriftens kommersielle aktiviteter og FoU-aktiviteter.

Økt behov for risikoavlastning

Norsk mat- og drikkeindustri har gjennomgående liten forskningserfaring og lav mottakerkompetanse, og således svakt grunnlag for kunnskapsbasert innovasjoner. Det er derfor nødvendig med kollektive og næringsrettede virkemidler der bedriftene og kompetansemiljøene samarbeider om å styrke kunnskapsgrunnlaget. Brukerstyrte virkemidler har gitt gode resultater og bidratt til å få kunnskapsbaserte produkter helt ut i butikk, og har styrket koblingen med nasjonale og utenlandske FoU – institusjoner. I tillegg gir de bedriftene mulighet til å ivareta IPR - rettigheter.

Høy innovasjonstakt er krevende og risikofylt for bedrifter med relativt små driftsmarginer. For å fremme innovasjonstakten i næringsmiddelindustrien er det viktig med forutsigbar offentlig FoU støtte. Norge har, på samme måte som andre land, behov for særskilte forsknings- og innovasjonsprogrammer for mat.

Økt behov for forskning og samarbeid om FoU

Matindustrien har flere nye forskningsbehov. Temaene er mer sammensatt og avansert enn tidligere, som følge av økt fokus på klima og miljø, helse og ernæring samt forbrukeradferd og åpnere konkurranse. Gjennom den nasjonale teknologiplattformen Food for Life har mat og drikkeindustrien i Norge samlet seg for å øke egen mottakerkompetanse og påvirke virkemiddelbruk både nasjonalt og i EU. Følgende forskningsområder er prioritert av norsk matindustri i den strategiske forskningsagendaen til NTP Food for life :⁵

- Forbruker og marked
- Produktkvalitet og innovasjon
- Mat og Helse
- Mattrygghet
- Effektiv og ansvarlig matproduksjon

Styrket nasjonal FoU innsats innen de nasjonalt prioriterte forskningsområdene er viktig for økt konkurransekraft, og til å løse samfunnsutfordringene i forhold til forebyggende helse og mer ressurseffektiv og ansvarlig matproduksjon.

Forslag til tiltak for å sikre en verdiskapende næringsmiddelindustri

En konkurransedyktig norsk matindustri må i økende grad bli en kunnskapsnæring med kompetanse på alle plan (se figur 1). Kunnskapsbasert innovasjon som skaper unike fortrinn krever nyskaping, langsiktighet, kompetanse og tverrfaglig FoU samarbeid mellom flere typer bedrifter og forskningsmiljøer.

Offentlig brukerstyrte virkemidler er vesentlig for å sikre forskningsbasert innovasjon og verdiskaping i næringsmiddelindustrien, og legge til rette for langsiktig vekst i bransjen.

---

⁵ Norsk strategisk forskningsagenda for matindustrien (2010) www.f4l.no

Styrke Matprogrammet

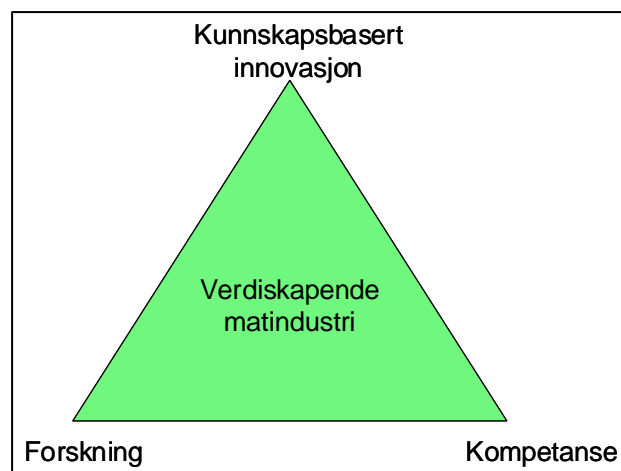
Matprogrammet er viktig for å sikre risikoavlastning til forskningsbasert innovasjon og verdiskaping, og legge til rette for langsiktig vekst i bransjen.

Det er et stort behov fra norsk næringsmiddelindustri ståsted å få styrket FoU innsatsen innenfor de prioriterte forskningsområdene identifisert i den strategiske forskningsagendaen til NTP Food for Life³. Dette er kun mulig gjennom et eget Matprogram som stimulerer til FoU samarbeid om felles FoU problemstillinger for bransjen både på langs og tvers i verdikjeden og mellom ulike fagdisipliner. Ved å inkludere Matprogrammet i brukerstyrt innovasjonsarena (BIA) er vi redd mat- og drikke bedrifter ikke klarer å hevde seg da mottakerkompetansen og -kapasiteten er for liten.

Norsk næringsmiddelindustri trenger kunnskapsbasert utdanning innen matområdet og sterke norske kompetansemiljøer innen mat som hevder seg internasjonalt og kan betjene næringsmiddelindustriens kompetansebehov i årene som kommer. Det er derfor viktig at Matprogrammet også prioriterer langsiktige kompetanseutfordringer.

Offentlig risikoavlastning er avgjørende for å stimulerer til større tverrfaglige FoU prosjekter innen mat, livsstil og forebyggende helse. Det er derfor ønskelig fra næringens side at HOD tar ansvar og bidrar til finansiering av FoU prosjekter innen mat og forebyggende helse i regi av Matprogrammet.

Fra næringens side ønsker vi også at NHD tar ansvar og øker sin andel av finansieringen av Matprogrammet. En videre nedbygging av Matprogrammet fra Nærings og Handelsdepartementet er en direkte trussel mot næringsrettet forskning på mat i Norge.

Figur 1. Kunnskapsstriangelet for en verdiskapende mat- og drikkeindustri.

Nytt innovasjonsprogram for matindustrien

Utvikling av mer kunnskapsbaserte innovasjoner innebærer økt risiko for bedriftene. Det er derfor avgjørende at mulighetene for risikoavlastning innen FoU styrkes. Alle bedrifter trenger risikoavlastning. For å stimulere til kunnskapsbaserte innovasjoner i norsk matindustri hadde det vært ønskelig at Regjeringen i tillegg til Matprogrammet og SkatteFunn, opprettet et eget innovasjonsprogram som gir finansiell støtte til FoU samarbeid mellom næringsmiddelindustrien (fra primær til industriledet) og FoU miljøer om kunnskapsbaserte innovasjoner i bedriften. Nederland som har en stor og konkurransedyktig matindustri, har etablert et slikt program som støtter "any

*company in the food production industry with an idea for an innovative product or process with impact for the Dutch economy”.*⁶

Europeisk FoU samarbeid

Nærhet til sterke kompetansemiljøer er en viktig forutsetning for at norsk matindustri skal utvikle kunnskapsbasert konkurransekraft. Fra norsk ståsted er det viktig at samarbeid og samfinansiering om felles større FoU problemstillinger på europeisk nivå innen mat bidrar til å styrke den nasjonale kunnskapsutviklingen. For å stimulere til dette foreslår vi at norske bedrifter og norske FoU miljøer i større grad får mulighet til å påvirke FoU prioriteringer på europeisk nivå, og at det legges til rette for spredning nasjonalt av kompetanse som genereres i europeiske FoU prosjekter i tillegg til at norske bedrifter får hjelp til å delta i europeisk FoU samarbeid. Her har NTP Food for Life en viktig rolle.

Norske bedrifter som har deltatt i europeiske FoU prosjekter har erfart at bedriftens mottakerkompetanse og strategiske forankring var viktig for utbytte i prosjektet. Bedrifter som hadde en tydelig rolle i prosjektet og som investerte tid og ressurser i prosjektet opplevde å få mer tilbake både i form av kunnskap og internasjonalt nettverk. Bedriftene opplevde det som en stor fordel å delta i EU prosjekter sammen med et nasjonalt FoU miljø.

Med økende fokus på internasjonalt FoU samarbeid relatert til Forskningsrådets programmer i årene som kommer er det viktig næringsmiddelindustrien får offentlig støtte til videreføring av NTP Food for Life, og at PES (prosjekt etableringsstøtte) videreføres i sin nåværende form. I tillegg vil nasjonale kompetansemiljøene gjennom sin internasjonale kompetanse og nettverk ha en viktig døråpner- og brobyggerrolle for norsk næringsmiddelindustri innen europeisk FoU samarbeid.

Styrket mottakerkompetanse i bedriftene

Bedriftene må kontinuerlig utvikle sin mottakerkompetanse og ha evne til å endre seg gjennom nyskaping av produkter og prosesser.

Utdanning av industrielle Ph.Der i regi av Matprogrammets prosjekter er et viktig virkemiddel for å øke mottakerkompetansen i bedriftene. I tillegg er det viktig at Forskningsrådet legger til rette for og stimulerer til at kunnskap som genereres i forskningsprosjekter gjøres tilgjengelig og kan øke kunnskapsgrunlaget nasjonalt.

Nettverksprogrammet for næringsmiddelindustrien i regi av Verdiskapingsprogrammet for Mat har vært svært vellykket mht å utvikle kompetanse i bedriftene på strategisk viktige områder. Her har man utviklet en effektiv modell for kompetanseoverføring mellom næringsmiddelbedrifter og FOU miljøer, som blir omtalt som involveringsmodellen. Modellen er evaluert i forhold til brukernytte i regi av offentlige programmer og vist seg meget vellykket. Vår erfaring er at bedrifter som utvikler sin kompetanse gjennom nettverkene fortsetter å søke ny kompetanse hos FoU miljøer, som igjen bidrar til en mer effektiv innovasjon og utvikling. Det er ønskelig fra næringens side at Landbruks og matdepartementet viderefører nettverksprogrammet for næringsmiddelindustrien i sin nåværende form.

---

⁶ www.foodnutritiondelta.nl